

Česká republika v Radě bezpečnosti OSN

Genocida ve Rwandě, 1994

KAREL KOVANDA

The Czech Republic on the UN Security Council: Genocide of Rwanda, 1994

Abstract: In 1994, the Czech Republic sat for her first year on the UN Security Council, as a non-permanent member. Straightaway, in January of that year, the Czech Ambassador – the author of this paper – served as the Council's President. From that point on, the problems – and a few months later, the genocide – of Rwanda became a preoccupation of the UNSC for the entire year.

Throughout this time, the Czech delegation did its best to mobilize the UNSC against the unfolding genocide. It was indeed the first delegation to use that term, very deliberately, in any UN public, formal forum.

In following, often blow by blow, the twists and turns of the UNSC's deliberations, the author draws on official documents but also on almost daily reports his delegation was sending to Prague, and on his personal recollections. These sources have never been used before.

Key words: Czech Republic, genocide, human rights, Rwanda, UN Security Council.

ÚVODEM

Rada bezpečnosti OSN (dále jen Rada nebo RB) má 15 členů, z toho pět stálých, totiž vítězné mocnosti z 2. světové války: Čínu, Francii, Rusko, USA a Velkou Británii. Ostatních deset členů, tzv. nestálých, je voleno na dva roky; jeden rok jedna pětice, další rok jiná pětice. Na podzim roku 1993 probíhaly vyhrcované volby, které se České republiky týkaly přímo; usilovali jsme o členství v RB, a to po pouhých několika měsících své existence jakožto samostatného státu, a v soutěži s Běloruskem. Volby jsme nakonec vyhráli. V říjnu 1993 tedy byla Česká republika zvolena do RB na léta 1994 a 1995 spolu s Argentinou, Nigérií, Ománem a Rwandou. Brazílie, Džibutsko, Nový Zéland, Pákistán a Španělsko byly zvoleny do Rady o rok dříve. I tyto země tedy sloužily v roce 1994, v prvním „našem“ roce.

O běh Rady se stará její předseda. Předseda jednak organizuje tzv. neformální konzultace s ostatními členy Rady, jednak svolává její veřejná, formální zasedání, kterým předsedá. Tato formální zasedání známe z televize.

Nejvíce práce má ale předseda s neformálními konzultacemi, které probíhají téměř denně, mnohdy i vícekrát denně. Organizuje jejich program a řídí je. Konají se za zavřenými dveřmi oddělené místnosti, kam žádný nečlen Rady, o novinářích či jiné veřejnosti nemluvě, nemá přístup. Ale právě při těchto konzultacích se všechno, všecičko skutečně rozhoduje. Tady se předjednává vše, co kdy spatří světlo světa na pozdějších formálních zasedáních. Tady se velvyslanci dohadují, nezřídka i hádají, o textu každého dokumentu, každé rezoluce či předsednického prohlášení, často o nuancích toho kterého slovíčka. Diskutuje se tu ale i o celé řadě dalších problémů, které veřejně projednávány nikdy nejsou. Tady Rada skutečně pracuje; zatímco formální zasedání připomínají spíše divadlo s předem napsaným scénářem.

V prosinci 1993 připadlo předsednictví na Čínu. Funkce ale po měsíci rotuje v souladu s anglickým abecedním pořádkem názvu státu. Takže hned na další měsíc, na leden 1994, tedy na první měsíc našeho členství v Radě, připadlo předsednictví na Českou republiku. [Tehdejším představitelem ČR v RB OSN, a tedy i předsedou RB byl český velvyslanec Karel Kovanda – pozn. red.] A hned, už v lednu, nás ovanula předzvěst toho, k čemu mělo za několik měsíců dojít ve Rwandě.

Ještě se k tomuto lednu vrátím; avšak kritická kapitola příběhu, o němž tu jde, začala teprve o čtvrt roku později, v dubnu 1994. Radě v té chvíli předsedal velvyslanec Colin Keating z Nového Zélandu.

UNAMIR

První dubnový týden jsme se zabývali situací v Bosně a Hercegovině, což byla na pořadu jednání Rady trvalka, Gruzii, Irákem, Salvadorem, Izraelem a vztahem Libye – Čad. Jednou z řady otázek pak bylo i prodloužení jedné z mírových operací, které OSN v nejrůznějších zemích světa vedla, totiž operace UNAMIR ve Rwandě. Ve Rwandě už několik let probíhala občanská válka mezi různými frakcemi.¹ Na podzim roku 1993 se Rada bezpečnosti OSN rozhodla tam vyslat mírový sbor, operaci pod názvem UNAMIR (*United Nations Assistance Mission to Rwanda*), který by dohlížel na obtížně dohodnuté příměří mezi nimi.

Na jeho vytvoření se Rada shodla 5. října 1993, rezolucí č. 872.² Měla to být mírotvorná síla, která by přispívala ke sblížení nepřátelených stran ve Rwandě. Jednu stranu tam tvořily rwandské vládní orgány v čele s prezidentem Habiyarimanou a jejich ozbrojené síly, vojenské i polovojenské. Tvořili je vesměs příslušníci kmene Hutu. Proti nim stála tzv. Rwandská vlastenecká fronta (RPF) z příslušníků výrazně menšinového kmene Tutsi. Jádrem RPF byli Tutsiové, kteří už v roce 1959 uprchli před jednou z dřívějších vln mezinárodního násilí v zemi do sousední Ugandy.³ V roce 1993 ale obě strany dokázaly pod mezinárodním dohledem podepsat sérii dohod ve městě Arusha v Tanzanii (*viz UN and Rwanda, 1996, s. 170–201*). UNAMIR měl dohlížet na to, aby se tyto dohody i dodržovaly.

UNAMIR nebyl příliš veliký a jeho příslušníci byli jen lehce vyzbrojeni. Měli též poměrně slabý mandát. To vše vycházelo z názoru Sekretariátu OSN (s nímž Rada tehdy souhlasila), že nejobtížnější bylo se v Arushu vůbec dohodnout. Uvádět dohody v život už příliš veliký problém být neměl. Ale už několik měsíců po jeho vyslání jsme se dohadovali o tom, zda a za jakých podmínek jeho působnost prodloužit.

Handrkování o těchto podmínkách mělo ozkoušený rámeček: Schválíme prodloužení UNAMIR na delší nebo na kratší dobu? Pohrozíme jeho stažením, pakliže nebudou zne-svářené strany spolupracovat? Sekretariát OSN navrhoval prodloužení operace o šest měsíců, ale např. USA chtěly dobu co nejkratší – byly by jim stačily měsíce dva, dobře, tak tři. Vyžadovalo to hodně práce, aby se Rada v rezoluci č. 909 nakonec dohodla na čtyřech měsících s tím, že po šesti nedělích se mělo vyhodnotit, jak se situace v zemi vyvíjí. Bylo 5. dubna 1994 (*UN and Rwanda, 1996, s. 251–252*).

LETECKÁ KATASTROFA

Pro Radu jako celek – a pro USA toto platilo naprosto – byly mírové operace OSN poznamenány debaklem v Somálsku. Asi tak půl roku před popisovanými událostmi, v říjnu 1993, tam Američané ztratili 18 svých vojáků a celý národ byl naprosto pobouřen televizními šoty jejich těl vláčených za jásání kolemstojících ulicemi Mogadiša. USA byly od té doby navýsost obezřetné v otázkách mírových operací obecně, už vůbec pak nehovoře o těch, v nichž samy spolupůsobily. Postsomálská diskuze vyvrcholila ve Washingtonu projednáváním tzv. Prezidentského rozhodnutí – direktivy (*Presidential Decision Directive*) č. 25, která specifikovala americkou politiku vůči těmto operacím. Spojené státy tu vytyčily řadu kritérií, podle nichž se mělo rozhodovat o tom, zda nějakou mírovou operaci RB OSN podporovat a zda se jí účastnit či nikoli.⁴ Madeleine Albrightová o direkti-

vě píše, že jejím cílem bylo „jasně vyjádřit americkou podporu pro posílení mírových operací OSN“, ale „s podmínkou, že... se projasní hierarchie velení a že jim bude předcházet dostatečně dlouhé období pro konzultace s Kongresem“ (Albrightová, 2003, s. 151).

Jak se nakonec ukázalo, Rwanda se měla stát prubířským kamenem nosnosti této politiky. Dne 6. dubna, pouhý den po „kupeckém“ prodloužení mandátu UNAMIR, totiž přišla zpráva o letecké katastrofě na letišti v Kigali, hlavním městě Rwandy. Přišli při něm o život hned dva prezidenti: Juvénal Habyarimana ze Rwandy a Cyprien Ntaryamira ze sousedního Burundi.

Co se vlastně stalo, nebylo zcela jasné: Zřítilo se letadlo, nebo je někdo sestřelil? Šlo o nehodu, nebo o atentát? Šlo-li o atentát, kdo zaň byl odpovědný? Jednomu člověku však situace naprosto jasná byla, a to okamžitě, ještě než kdokoli začal jakékoli vyšetřování: velvyslanci Rwandy v OSN jménem Jean-Damascène Bizimana. Shodou okolností byla totiž Rwanda podobně jako Česká republika čerstvým členem RB, jakkoli v zemi probíhala občanská válka a jakkoli byla země předmětem soustředěného zájmu Rady. Bizimanovi bylo jasné – a se svým názorem se v Radě netajil –, že šlo o teroristický akt, za nímž nesporně stála RPF. A tím, že šlo o teroristický útok, argumentoval už v první chvíli i francouzský velvyslanec Jean-Bernard Mérimée. (Pokud vím, nebyli původci onoho atentátu dodnes určeni, i když vina RPF není zdaleka vyloučena.)

INFORMOVANOST

Rada bezpečnosti dostávala informace ze Sekretariátu OSN. Sekretariát rovná se aparát, sídlí v oné obrovské krabičce sirek, jak podobu hlavní budovy OSN známe z nescetných vyobrazení, a vede ho generální tajemník (GT OSN, v dalším i gensek), jímž v kritické době byl Butrus Butrus-Ghálí. Sekretariát zas získával informace od svých lidí na místě. Tyto informace, zpracováváné ve zprávách GT OSN, tvořily základ pro veškerá jednání RB OSN o jakékoli otázce, týkající se kteréhokoli teritoria.

Ve Rwandě působili dva lidé, kteří byli Sekretariátu OSN přímo podřízeni. Jedním byl tzv. zvláštní představitel generálního tajemníka, nejvyšší civilní představitel OSN v zemi, jistý Dr. Jacques-Roger Booh-Booh, předtím ministr zahraničí Kamerunu. Moc jsem toho o něm nevěděl; nikdy se např. v New Yorku neukázal, aby Radě osobně referoval o situaci v zemi svého působení, což byla běžná praxe jiných zvláštních představitelů GT OSN v řadě zemí a oblastí. Doslechl jsem se ale, že se s prezidentem Habyarimanou velmi kamarádil, a kdoví, jak to tedy bylo s jeho objektivitou.

Druhým představitelem, od něhož měl Sekretariát OSN informace, byl kanadský generál Roméo Dallaire, velitel UNAMIR.⁵

Na základě informací těchto dvou činitelů pak Sekretariát vypracovával zprávy o Rwandě, které sloužily jako základní podklad pro diskusi Rady. Taková česká delegace a řada dalších delegací menších států neměly v ruce nic jiného než právě tyto podklady. Nejbližší velvyslanectví jsme měli (a dosud máme) v Keni a čeští diplomaté v Nairobi měli maloučko příležitosti (či důvodů) o Rwandě z první ruky informovat. Velké mocnosti měly ovšem kromě informací Sekretariátu OSN i zprávy vlastní. Alespoň někteří stálí členové Rady bezpečnosti a možná i někteří další v Kigali svá velvyslanectví měli.

JAK JSME K TOMU PŘIŠLI

Mírové operace byly z hlediska České republiky důležité zejména tam, kde jsme měli svoje vlastní vojáky či pozorovatele. Ale ač jsme je i v Africe měli v průběhu 90. let na různých místech, např. v Angole, v Mosambiku, v Libérii, v Somálsku a i jinde, ve Rwandě, v UNAMIR, jsme neměli nikoho. Není tedy divu, že Rwanda byla na pokraji českého zájmu, nespojoval nás s ní ani zájem historický, ani zájem ekonomický, ani zájem o vlastní vojáky.

Situaci ve Rwandě jsem tedy tehdy příliš nerozuměl. Občanských válek ostatně probíhalo v Africe několik. Nicméně, shodou okolností se právě Rwandy týkalo moje úplné první vystoupení na formálním zasedání Rady bezpečnosti. A tady se vracím k prvním

lednovým dnům, kdy jsem působil jako předseda RB. Už v lednu 1994 se totiž rozhodlo o prvním prodloužení mandátu UNAMIR. Záležitost to pro Českou republiku byla poměrně odtažitá a osobně jsem tuto problematiku tehdy ještě nestudoval. Vystoupení ve francouzštině mi proto připravil jeden diplomat-francouzštinář z naší Stálé mise při OSN (viz *ČR v RB, 1997, s. 70*).⁶ Když dnes pročítám vystoupení ostatních členů RB z onoho ledna (viz *zápis z jednání RB, dokument OSN č. S/PV.3326*),⁷ nezdá se, že by kdokoli jiný byl jat nějakou předtuchou hrůz, které měly za čtvrt roku v zemi vypuknout. Jako lednový předseda Rady jsem ostatně dle zavedeného zvyku na samém začátku měsíce konzultoval se všemi ostatními členy jejich hodnocení situace v té které oblasti. O výsledku konzultací, pokud šlo o Rwandu, jsem napsal do ústředí: „Podle většiny delegací pokračuje mírový proces víceméně zdárně. Nigérie zde vidí na základě pozitivních signálů šanci vyřešit konflikt bez větších průtahů a stáhnout ho z agendy RB.“ (Svodka č. 2/94.)⁸

PŘEDTUCHY

A přece, někteří – avšak mimo okruh Rady bezpečnosti – už takové předtuchy měli. Jedním z nich byl Claude Dusaidi, v OSN působící představitel RPF, který o svém pohledu na vývoj ve Rwandě informoval v okruhu OSN všechny, již mu dopřáli sluchu. Už 7. ledna 1994 navštívil i mne: nikoli jako českého velvyslance, na to jsme skutečně byli – alespoň co se týče Rwandy – celkem bezvýznamní, ale jakožto lednového předsedu RB. Vysvětloval mi, že plnění arušských dohod je ohroženo. Například prezident Habiyarimana odmítal vytvořit prozatímní vládu, o níž dohoda předpokládala, že bude sestavena už v prosinci 1993, a místo toho připravil kandidátku svých vlastních lidí zcela v rozporu s míněním politických stran. O Dusaidiho návštěvě jsem informoval MZV (*Svodka /bez vlastního pořadového čísla/*), jakož i kolegy z Rady. Rozdal jsem jim i dopis, který mi předal.⁹

Druhým, kdo měl hrůznou předtuchu, ba přesněji hrůzné informace, byl generál Dallaire. Dne 11. ledna 1994 zaslal z Kigali jistý kritický telegram. Popsal v něm sdělení jednoho svého informátora, dle něhož hutuské polovojskové milice shromažďovaly zbraně a sestavovaly seznamy Tutsiů v Kigali, aby je v příhodném momentě mohly všechny vybit. Dallaire žádal o povolení zakročit, například zasáhnout proti ilegálním skladištím zbraní.¹⁰

O telegramu se ale Rada bezpečnosti nikdy nedozvěděla. Povolení zakročit mu Sekretariát OSN nedal.

Dallairův telegram se všeobecně považuje za uzlový bod, za příležitost, kdy mezinárodní společenství mohlo rwandské katastrofě předejít. Kdybychom byli věděli... Řada novinářů se mě během let ptala, zda by RB byla jednala jinak, kdyby byla věděla... Zavedává to podnět k zamyšlení nad „alternativní historií“. A i když taková zamyšlení bývají vesměs jalová, dá se velmi střízlivě říci asi tolik: Kdyby telegram byla znala, byla by RB měla alespoň šanci něco udělat. Alespoň šanci.

ODBOČKA: JAK TO BYLO S DALLAIROVÝM TELEGRAMEM

Rada ho však neznala. Telegram sám měl pozoruhodný osud. V Sekretariátě OSN, buď v oddělení pro mírové operace, jež tehdy vedl Kofi Annan, nebo v politickém oddělení, jež vedl Brit Marrack Gouling, zřejmě podcenili jeho význam a Radu o něm neinformovali.¹¹ „Podobné situace a alarmující zprávy z pole, jakkoli je činitelé Spojených národů zvažují s největší vážností, nejsou v kontextu mírových operací neobvyklé“ (*UN and Rwanda, 1996, s. 31*), napsal Butrus-Ghálí v předmluvě k tlusté knize oficiálních dokumentů OSN, týkajících se Rwandy.

Mnohem později, když už bylo dávno po katastrofě, si však Sekretariát uvědomil, že o telegramu měli Radě bezpečnosti přece jenom snad něco říci. V předmluvě k uvedené knize totiž Butrus-Ghálí dále psal, že jeho zvláštní poradce, Chinmaya Garekhan, informoval 12. ledna Radu bezpečnosti „o zprávách, které došly z UNAMIR“ (*UN and Rwanda, 1996, s. 32*). Mně jakožto předsedovi RB v dané době to přišlo divné; nepochybuji o tom, že projednávání takového telegramu, ba i jen informaci o něm, bych si byl pa-

matoval už i proto, že po setkání s Dusaidim z RPF, k němuž došlo jen o několik dní dříve, jsem byl vůči rwandské problematice vnímavý.

Generálnímu tajemníkovi jsem proto v prosinci 1995 napsal dopis, že sám si to tak jako on nepamatují; a čím si vysvětlit, že si na okolnosti onoho osudného telegramu pamatujeme tak rozdílně? Gensek mě k sobě pozval a trval na svém. Rozhovoru se zúčastnil i Garekhan, Ind, který genseka na neformálních zasedáních Rady pravidelně zastupoval a Radě jménem Sekretariátu předával informace. Ten podotkl, že „z neformálních konzultací se bohudík či bohužel nepíše žádné zápisy“, takže se dnes už nezjistí, jak to vlastně bylo. Takže jsme se v diskuzi prostě „shodli, že se neshodneme“, že se na věc prostě pamatujeme různě.¹²

Zápisy z neformálních konzultací však existují. Je známo, že gensek si nechává svými lidmi psát zápis poměrně podrobný a bez servítek, vystoupí-li někdo hloupě, je to tam tak i napsáno. Jsou to ale zápisy důvěrné, pro potřeby genseka a jeho nejbližšího okolí, a jen nesmírně zřídka kdy se cokoli z jejich obsahu dostane mimo tento úzký okruh funkcionářů OSN.¹³ Garekhan tedy v diskuzi se mnou klamal. A co se merita věci týče – když se o několik let později zabývala rwandským selháním Rady bezpečnosti nezávislá komise, zkritizovala Sekretariát za to, že Radu bezpečnosti o telegramu neinformoval (*Report... 1999, s. 26*).

Nabízí se ovšem otázka, jak vnímal situaci ve Rwandě Sekretariát. Ten v dané době dostával dvojí zprávy, jak jsem naznačil výše. Jednak od generála Dallaira, jednak ale od gensekova zvláštního představitele. A když se oba rozcházeli (a rozcházeli se v hodnocení situace údajně často), klonil se Sekretariát a gensek spíše k názoru „svého“ člověka. Dallaire mi to v osobním rozhovoru v dubnu 2004 popsal následovně: „*Mne holt brali za první jako vojáka a za druhé jako člověka, který je v Africe poprvé a ničemu nerozumí.*“

VRAŽDĚNÍ VE RWANDĚ, NEJISTOTA V RADĚ

Vraťme se ale do dubna. Po katastrofě letadla se dvěma mrtvými prezidenty okamžitě vypuklo po celé Rwandě strašlivé vraždění Tutsiů. Nebylo spontánní, nebylo náhodné, nebylo chaotické; bylo to vraždění systematické, předem naprosto pečlivě připravované. Přesně v souladu s informací generála Dallaira: podle seznamů jmen, adres, SPZ aut Tutsiů v Kigali, zbraněmi, které si Hutuové už dlouho hromadili. Mezi Hutui se nejotřesněji chovala prezidentská garda a specifické organizované milice či bojůvky, mezi nimiž tou nejhorší byla polovojenská organizace *interahamwe*. Během dvaceti minut po letecké katastrofě byly v Kigali zataraseny silnice. Příslušníci *interahamwe* kontrolovali doklady pasažérů všech vozidel. Ti, kteří měli v dokladech vyznačeno „Tutsi“, byli vyvečeni a pobiti. Už během prvních hodin bylo vyvražďeno několik tisíc Tutsiů.

Jak se k hrůze světa nakonec ukázalo, toto vraždění („práce“, jak tomu říkaly hutuské orgány) pokračovalo v neztenčené míře po dny a celé týdny. Významně k němu přispívalo paličské vysílání stanice *Radio Télévision Libre Mille Colines* („Tisíc pahorků“). Byli vražděni nejen Tutsiové, ale – zejména v prvních dnech – i umírnění politikové z řad Hutuů, včetně politiků, kteří měli tvořit vládu podle arušských dohod. Byla mezi nimi i designovaná premiérka Agathe Uwilingiyimanová.

Zároveň se ale pohnula fronta občanské války. Bojovníci RPF nehodlali – pochopitelně – stát se založenými rukama a udržovat v Arushe dohodnuté příměří, zatímco jim hutuští ozbrojenci po celé zemi vyvražďovali soukmenovce. Do Prahy jsem aktivizaci demilitarizovaných Tutsiů popsal jako „*velice znepokojivou*“ (*Svodka č. 58/94*), což naznačuje, jak málo jsem v prvním momentě situaci rozuměl. Rada vydala 7. dubna předsednické prohlášení (*Prohlášení ke Rwandě, 7. 4. 1994, UN and Rwanda, 1996, s. 254–255*), které vzešlo z dílny Francie a neangažovaných států. Vyjádřila v něm nad leteckou tragédií a „následnými násilnostmi“ své „politování“. „Ostře odsoudila“ útoky na vládní činitele, na „mnohé“ civilisty a „zejména“ na personál OSN. Vyzvala všechny strany konfliktu, aby „*zachovaly pozice, jež měly před incidentem*“ (tzn. před pádem letadla) a aby „*zejména dodržovaly klid zbraní*“. Tyto poslední formulace byly zaměřeny proti RPF a proti Tutsiům, ale nevím, jestli jsem si to tehdy uvědomoval.

Rada bezpečnosti v následujících dnech zasedala, zasedala, ale neuměla se v situaci vyznat. Dne 8. 4. jsem tlumočil Praze informaci Sekretariátu: „... *situace je nepřehledná*“ (Svodka č. 59/94). Rada se v situaci vyznat neuměla, anebo nechtěla? Ze Sekretariátu OSN příliš mnoho zpráv nepřicházelo. Velké západní mocnosti jakoby se o Rwandu zajímaly jen mimochodem.¹⁴ Informace měly už předem, o tom nebylo sporu. Většina jich měla ve Rwandě svá velvyslanectví, jednak se s nimi (ale jen s nimi a s Belgií) Sekretariát OSN podělil o obsah onoho kritického Dallairova telegramu. Měl jsem pocit, jako by Rada ztratila kormidelníka. Intelaktuálním lídrem Rady, člověkem, který obvykle viděl minimálně za roh, byl britský velvyslanec Sir David Hannay. Ten však tentokrát vařil z vody, z Londýna nedostával prakticky žádné instrukce (Velká Británie byla jednou z mála mocností, která ve Rwandě až do srpna 1994 nikdy neměla velvyslanectví) a nechával se ovlivňovat diplomacií francouzskou.

Zdálo se, jako by stálí členové dávali vraždění volný průchod, jako by si s ním nechtěli špinit ruce. Šlo přece o vnitřní záležitost země, nikoli o konflikt mezinárodní, nebo ne? A vnitřní záležitosti, občanské války, kmenové boje a etnické čistky, jakož i diktátorské vlády, potlačování základních lidských práv a jiné – nic z toho nebylo v mandátu Rady bezpečnosti. Rada se zabývala *mezinárodním* mírem a bezpečností. Co nebylo mezinárodní, na její stůl alespoň technicky nepatřilo.

Starostí bylo nikoli vraždění Tutsiů, ale osud cizinců ve Rwandě a role UNAMIR. V prvních hodinách krveprolití povražďily zběsilé jednotky rwandské vládní armády i deset belgických parašutistů, kteří měli chránit designovanou ministerskou předsedkyni. Nebezpečí, jemuž byli vystaveni „naši“, bylo tedy zjevné a UNAMIR, slabý početně, výzbrojí i mandátem, toho mnoho nemohl udělat. Co tedy s ním? Posílit? Stáhnout? Zredukovat? Zatímco Francie vyslala do země humanitární sílu, aby vyvezla cizince (aniž by přitom udělala cokoli na ochranu jejich tutsiských spolupracovníků či jinak blízkých lidí), strávila Rada hodiny a dny diskuzemi o problému UNAMIR.

Problém to byl skutečný: UNAMIR byla mírová operace, vojáci zcela záměrně dostali velmi slabý mandát a lehkou výzbroj. Proti skupinám rozvášněných, dost možná nadrogovaných vraždících Hutuů by se patrně byli těžko bránili. A UNAMIR byl paralyzován osudem deseti svých povražďených soudruhů.

STAŽENÍ BELGIČANŮ

Z tohoto incidentu vycházelo zpočátku i české hodnocení situace. Ve světle svých ztrát se totiž Belgie 12. dubna rozhodla jednostranně stáhnout z UNAMIR všechny své vojáky. Byli v UNAMIR z nejlepších a nejlépe vybavení. Z Prahy mi zavolal Dr. Ivan Bušniak, který po mně po mém odjezdu do New Yorku převzal funkci vrchního ředitele pro bilaterální vztahy s Evropou a Severní Amerikou. Řekl mi, že na MZV volal Willie Claes, belgický ministr zahraničí, a jelikož tehdy shodou okolností nebyl v úřadě ani ministr, ani žádný z jeho náměstků, hovořil právě s Ivanem. Ministr Claes ho informoval o stahování belgického kontingentu a doporučoval, aby se stáhl celý UNAMIR.

Ivan se divil, že se ministr uvolil mluvit s „pouhým“ vrchním ředitelem, člověkem o celé dvě úrovně nižším, než byl sám. To však jen dokreslovalo, jak na této rozmluvě Claesovi záleželo. Později jsem zjistil, že Claes volal i do Argentiny; a usuzuji, že asi volal ministrům řady členských států Rady. Z našeho českého hlediska byl přitom názor Belgie nesmírně důležitý: někdejší koloniální mocnost,¹⁵ již se Rwandou poutaly tisíce svazků. Kdo jiný by situaci v zemi měl rozumět lépe než právě ona? Teprve později jsem si uvědomil, že Belgii nešlo o Rwandu, nešlo jí ani o UNAMIR, ale šlo jí hlavně o to, aby zamaskovala náhlé stažení svých vlastních vojáků a výsledné podstatné oslabení UNAMIR.

SKUPINY ZEMÍ V RADĚ

Situaci v Radě dále mlžilo, že jejím členem byla i Rwanda sama. Že byla Rwanda vůbec zvolena, dokonce že vůbec kandidovala, přestože v zemi zuřila občanská válka, která

byla předmětem zájmu Rady bezpečnosti, bylo trochu zvláštní. Tak to ale v OSN často funguje; místa v Radě jsou podle určitého klíče, zčásti psaného, zčásti zvyklostního, vyhrazena jednotlivým regionálním skupinám států, a když už se jednou africká regionální skupina na kandidatuře Rwandy dohodla, těžko se s tím dalo něco dělat.

Rwandský velvyslanec Bizimana byl Hutu, takže jemu bylo všechno jasné – za všechno mohou Tutsiové. Bizimana se účastnil diskuzí neformální, nicméně velice vlivné tzv. „skupiny neangažovaných zemí“ (*Non-Aligned Caucus*), která se za zavřenými dveřmi scházela před každými neformálními konzultacemi Rady, aby koordinovala svůj přístup. (Kromě Rwandy byly v dané chvíli členy této skupiny i Džibutsko, Nigérie, Omán a Pákistán.) Tyto země se stále soustřeďovaly na situaci, jak ji znaly z předchozích měsíců – totiž na občanskou válku. Málodko chápal, že kromě občanské války mezi vládními silami a RPF (jejíž konec měly předznamenat arušské dohody) se za frontou najednou rozhořel zcela nový požár, totiž masové vyvražďování Tutsiů, které s občanskou válkou nemělo nic společného. Pamatují se na Salima al-Khussaibyho, velvyslance Ománu, nesmírně přátelského černého obra, který stále hledal klíč k řešení masového vraždění v klidu zbraní mezi vládními silami a RPF. Neviděl, že takovýto klid zbraní by pomohl jen Hutuům, kteří by při masakrování Tutsiů měli o starost méně, zatímco RPF by své vlastní soukmenovce zradila, kdyby se nesnažila jim co nejrychleji přijít na pomoc. Jindy zase si Salim stěžoval na „rozličná individua“, která jsou trpěna na chodbách OSN, ačkoli nemají k ničemu ničí pověření – a neměl na mysli nikoho jiného než Clauda Dusaidiho, představitele RPF, téhož, který mě v lednu 1994 jakožto předsedu RB OSN poprvé informoval o rwandských problémech. Inspirace tu byla jasná, z vlastní hlavy podobné úvahy neměl, adoptoval tu argumentaci, kterou mezi neangažovanými nesporně šířil velvyslanec rwandské – hutuské – vlády.

Zcela zvláštní roli hrála Francie. Na neangažované země měla významný vliv: jednak přes rwandského velvyslance Bizimanu, jednak přes velvyslance Olhaye z Džibutska. Tato prachchudá zemička na rohu Afriky by si bez francouzské podpory asi nebyla mohla členství v Radě bezpečnosti vůbec ani dovolit. V Džibutsku ostatně přímo na MZV údajně působí francouzští poradci. A francouzský velvyslanec Jean-Bernard Méricmée se v několika případech sám otevřeně či zastřeně postavil v Radě na stranu vražedníků. Co za francouzskou politikou bylo, se lze jen dohadovat. Roli tu bezesporu hrál prezident François Mitterrand a jeho manželka a jejich vztahy k zavražděnému hutuskému prezidentu Habiyarimanovi.

Roli tu hrála i francouzská obava (jakkoli zní bizarně), že je ohroženo členství Rwandy ve frankofonii, ve francouzském jazykovém společenství: to proto, že Tutsiové v RPF, kteří od roku 1959 žili v Ugandě, mluvili anglicky. Přišlo mi přímo groteskní, když namyšlený velvyslanec Roble Olhaye poznamenal, že „*ta RPF – vždyť tam ani neumějí pořádně francouzsky!*“ Jednak mi nikdy nepřišlo, že by jazyk, kterým někdo mluví, měl být základem jakéhokoli rozhodování, a jednak mi přišlo divné, že by takovouhle potouchlou poznámku utrousil právě Olhaye, který, ač z frankofonního Džibutska, sám v Radě nikdy nepromluvil ani slůvkem jinak než anglicky. Zase: ze své hlavy to neměl.

Kromě stálých členů Rady a skupiny neangažovaných zemí byla v Radě i jakási třetí skupina, jakási zbytková, již tvořily země, které nepatřily ani do jedné, ani do druhé ze zmíněných skupin. Proto se jim říkalo „ani-ani“ („*non-non*“). Patřili jsme do ní i my spolu s Argentinou, Novým Zélandem a Španělskem. (Nepamatuji se, zda Brazílie patřila mezi neangažované nebo mezi „ani-ani“.) V otázce Rwandy však byla právě tato skupina jediná *skutečně* nezúčastněná. Neměli jsme vůči Rwandě ani žádné velmocenské zájmy, ani jsme neměli koloniální minulost, ani jsme se nebáli kritizovat její vládu, protože jsme s ní nebyli spřízněni příslušností k neangažovanému bloku. A konečně, na rozdíl od řady neangažovaných zemí jsme se nemuseli obávat, že kritika rwandských poměrů by se mohla obrátit proti našim vlastním praktikám. Lapidárně řečeno, ve své vlastní nedávné historii jsme nikdo neměli žádnou Biafru. V následujících týdnech to byly právě naše země, země „ani-ani“, které se ke rwandské tragédii vyjadřovaly nejjasněji.

LEPŠÍ INFORMACE!

A co tedy měla dělat Rada? Dne 10. 4. jsem psal domů, že nejošemetnější diskuze bude o tom, zda se má Rada ve Rwandě vůbec nadále angažovat. Ve prospěch takové angažovanosti hovořila „*údajná odpovědnost, kterou RB za Rwandu (či za její nevinné civilní obyvatelstvo) nese*“, a argument, že tamější situace ohrožuje bezpečnost v sousedních zemích.¹⁶ Proti další účasti RB se zas bude argumentovat tím, psal jsem, „*že jde o vnitřní záležitost země, do které by se RB už neměla míchat*“ (Svodka č. 60/94). Ani já jsem čtyři dny po letecké katastrofě, po čtyřech dnech vraždění, neměl ještě ve věci jasno a ještě jsem psal domů o „údajné“ odpovědnosti. Toto byl klasický postoj Rady; míchat se do vnitřních záležitostí země se nám už jednou – v Somálsku – nevyplatilo. Pokud tedy nešlo zjevně o konflikt s nepopíratelným mezinárodním nábojem, nechme domácím, aby se bili – a třeba i vybili. Ve Rwandě už počet mrtvých mezitím dosáhl desítitisíců.

Ze Sekretariátu OSN jsme dostávali zpráv málo a byly to zprávy nepřesné. Den po dni, co ve Rwandě pokračovala jatka, jsme se tamější situací zabývali velmi povrchně. V Kigali šlo podle Sekretariátu o „*ozbrojené srážky mezi jednotlivými frakcemi*“ (Svodka č. 61/94). Oč šlo ve skutečnosti, jsem si uvědomil až z jednoho článku v *New York Times*. Jeho autorem byl Frank Smyth z nevládní organizace Africa Watch (Smyth, 1994 b).

Africa Watch jsem dříve neznal; ale patřila do rodiny organizací pod hlavičkou Helsinki Watch, již jsem naopak znal dobře; za komunistické vlády se Helsinki Watch velmi zasazovala o naše, československé disidenty. Měl jsem tedy určitý apriorní důvod k tomu, abych lidem z Africa Watch důvěřoval. A navíc – a hlavně – Smythův článek měl vnitřní logiku. Najednou jako by se mi v hlavě rozsvítilo, jako by mi spadly klapky z očí. Všechno do sebe začalo zapadat: jednak, co vlastně se ve Rwandě dělo, jednak, jak si vysvětlit postoje jednotlivých zemí. Od pádu letadla uplynulo již deset dnů. Rada se přitom stále zmítala mezi starostí o vojáky UNAMIR a parciálními zájmy některých svých členů, ale masové vraždění stále ignorovala.

Frank Smyth argumentoval, že vraždění ve Rwandě je nikoli náhodné, ale řízené. Prezident Habyarimana vládl s klanem Akazu a vyvraždění jejich protivníků byl jediný způsob, jak si dále udržet jejich 21leté panování. Akazu potřebovala zbraně. Belgie, staré koloniální mocnosti, však domácí legislativa znemožňovala vyvážet zbraně do zemí zmítaných válkou. S režimem prezidenta Habyarimany ale od roku 1975 vojensky spolupracovala Francie. Té šlo o udržení frankofonie ve Rwandě. Prezidenti obou zemí (tedy Habyarimana a Mitterrand) se kromě toho kamarádili. Francie přispěla Rwandě i na velký nákup zbraní z Egypta (a to, jak jsem se dozvěděl později, v době, kdy egyptským ministrem zahraničí nebyl nikdo jiný než právě Butrus-Ghálí). Frank Smyth byl uveden jako autor studie o vyzbrojování Rwandy, která vyšla o několik měsíců dříve (Smyth, 1994 a). Najednou se mi osvětlila zvláštní hra, již Francie hrála v Radě, jakož i zdráhavost Sekretariátu OSN (Butruse-Ghálího) v poskytování plného obrazu hrůz, k nimž v zemi docházelo.

Ve snaze získat další informace jsem se s Africa Watch spojil přímo, a tak se seznámil s jednou z nejlepších světových specialistek na Rwandu, Alison des Forges. Skamarádili jsme se; a po další měsíce mi byla zdrojem přesných, hodnověrných informací o situaci v zemi. Rozdíl mezi jejím výkladem a informacemi ze Sekretariátu OSN byl propastný. Rozhodl jsem se proto, z důvodů takřkajíc osvětových, že ji pozvu, aby situaci ve Rwandě objasnila i mým kolegům z delegací ostatních nestálých členů Rady.

Na české misi při OSN se tedy na přelomu dubna a května konalo naprosto zvláštní sezení, na němž měly „malé země“, nestálí členové Rady, možnost se poučit z neoficiálních, nicméně hodnověrných a dobře informovaných zdrojů o příčinách, původu a průběhu rwandské katastrofy. Alison sama na toto setkání vzpomíná jako na naprosto výjimečnou příležitost, kdy jako představitelka nevládní organizace mohla přímo komunikovat s diplomaty působícími v Radě (des Forges, 1999, s. 639).

Alison měla informace, dle nichž se rwandský vražedný mlýn měl kolem 8. května roztočit znovu, se zvýšenou intenzitou. Doufala, že Rada bezpečnosti bude schopna se rozhodnout poslat do Rwandy vojáky, kteří by zbývající Tutsie mohli ochránit, zachránit. Připravil jsem ji tehdy o poslední iluze, které snad o schopnostech OSN ještě měla, když jsem jí sdělil, že i kdyby se Rada o takové operaci rozhodla nazítří, trvalo by týdny, ba spíše měsíce, než by jednotlivé členské státy takové vojáky nabídly, než by se taková operace zorganizovala a než by se mohla ve Rwandě rozmístit. Zlomilo jí to srdce, v Kigali se snad ještě ukřývali její přátelé, kterým teď už zřejmě mohl pomoci jedině zázrak.

RB K UNAMIR

Dne 11. 4. informoval Sekretariát, že připravuje „dlouhodobou“ studii k budoucnosti UNAMIR. Alternativy by vycházely z vývoje v zemi. Ten bude buď směřovat k lepšímu a UNAMIR bude moci zůstat a dohlížet na dodržování aruškých dohod, nebo se bude dále zhoršovat a „bude nutné revidovat“ jeho mandát, eventuálně i samu jeho přítomnost ve Rwandě (*Svodka č. 61/94*). UNAMIR byl na pořadu dne stále. O několik dní později jsem psal domů, že „*velká část diskuse... byla zasvěcena variantám působení UNAMIR*“ (*Svodka č. 65/94*).

V té době předložil gensek Radě dvě alternativy – buď udržet v zemi o něco zmenšený UNAMIR, za předpokladu příměří, na jehož dodržování by mírové síly dohlížely, anebo většinu UNAMIR stáhnout a nechat v místě jen jeho velitele se 200 až 300 vojáky. V diskusi mě zaujal názor amerického velvyslance Neda Walkera, zástupce Madeleine Albrightové: „*Máme-li se rozhodnout teď, budou USA pro stažení.*“ Najednou se mi rozsvítilo. „*Nebudeme-li teď rozhodovat, tak vlastně rozhodneme v zemi zůstat,*“ řekl jsem v Radě, a tak to i dopadlo – alespoň na několik dalších dní.¹⁷

Gensek k budoucnosti UNAMIR slíbil „zvláštní zprávu“. Dostali jsme ji na stůl 21. 4., více než dva týdny po zahájení vraždění (*UN and Rwanda, 1996, s. 262–265*).¹⁸ Ale ještě i tato zpráva – neuvěřitelně – viděla hlavní úkol UNAMIR v úsilí o klid zbraní mezi vládní hutuskou armádou a RPF, nikoli o stop vyvražďování. Po stažení belgického kontingentu a postradatelných členů ostatních skupin se počet vojáků a pozorovatelů ve Rwandě snížil z původních necelých 2 500 na něco přes 1 700.

Tentokrát předložil gensek alternativy tři. Z nich jednu, totiž totální stažení UNAMIR, nedoporučoval vůbec. Druhá opakovala jeden z jeho návrhů ze 14. 4., totiž nechat v zemi jen malou jednotku, teď upřesněnou na 270 lidí.

Třetí návrh byl podstatně jiný, totiž UNAMIR radikálně posílit, hned o několik tisíc lidí, a vybavit ho novým mandátem pod hlavou VII Charty OSN. Ani dnes není jasné, kde se tento návrh najednou vzal, kdo inspiroval genseka, aby se k věci postavil takto radikálně. Hnulo se snad v někom svědomí?

Hlava VII? To představovalo nezbytný posun. Operace v jednotlivých zemích, ke kterým opravňuje RB OSN, se organizují buď pod hlavou VI, nebo pod hlavou VII Charty OSN. Hlava VI předpokládá, že zásah mezinárodního společenství, např. mírová operace, se koná v souladu s přáním místních úřadů, např. na pozvání místní vlády. (Původní UNAMIR byl operací pod hlavou VI.) Hlava VII předpokládá situaci daleko složitější; že totiž místní úřady s operací nemusejí souhlasit, nebo že kdovíjaké místní úřady vůbec v zemi působí, protože v zemi vládne anarchie apod. Operace pod hlavou VI jsou poměrně neproblematické. Operace pod hlavou VII jsou už z charakteru situace obvykle nebezpečnější a mírové operace pod touto hlavou potřebují robustnější mandát a robustnější tzv. „pravidla nasazení“ (*rules of engagement*). A navíc, z hlediska mezinárodního práva takovéto operace chtě nechtě představují vměšování do vnitřních záležitostí země.

Po letech si tento návrh pročítám znovu. Je dobrý, je až světoborný. Je jediný, který by v té době byl mohl cokoli změnit. Operace podle hlavy VII Charty by byla mohla nejen dohlížet na dodržování nějakého (ve Rwandě rozhodně neexistujícího) míru, ale v zemi i zasáhnout, ať už by si to vláda (necht už by ji tvořil kdokoli) přála či nikoli.

Návrh měl jenom dvě chybičky. „Několik tisíc“ dalších příslušníků UNAMIR absolutně nebylo možné sehnat. Gensek sám dle svých slov obvolal desítky a desítky hlav států, aby sehnal další vojáky – bezúspěšně. Sehnat vojáky se snažil i předseda Organizace africké jednoty Salim Ahmed Salim, ba snad i ugandský prezident Museveni, spojenec RPF. A ostatně i kdyby se vojáci dali najít, trvalo by měsíce, než by bylo možné je sešikovat a vyslat. A i kdyby bylo možné je najít, sešikovat a připravit k vyslání, musel by se najít někdo další, kdo by jim doplnil výzbroj a výstroj, popřípadě kdo by je do Rwandy dopravil. Vražďení mezitím pokračovalo dennodenně.

Druhý problém byla hlava VII Charty OSN. Minimálně jedna delegace se nesmírně zdráhala použít tohoto prostředku v případech, kdy šlo o domácí situaci nějaké země – a ve Rwandě o domácí situaci nesporně šlo. Zdráhala se zmocnit mezinárodní společnosti, aby v zemi zasáhlo přes hlavu místní vlády. Tato delegace měla vždy na zřeteli, že by se tím zakládal precedens, který – kdoví – by se v budoucnu mohl jednou snad obrátit proti její vlastní zemi. Byla to delegace Čínské lidové republiky s právem veta.

Gensekova zpráva tedy mnoho lidí neuspokojila. Nezáčastně země by byly rády UNAMIR skutečně posílily. USA by ho nejráději byly stáhly úplně. Rezoluce č. 912, která byla nakonec 21. 4. přijata (*UN and Rwanda, 1996, s. 268–269*), řešila situaci jako chytrá horákyň. V zemi mělo skutečně zůstat gensekem navrhovaných 270 lidí. Zbytek UNAMIR se měl stáhnout, ale nepříliš daleko, jen do východní Afriky, jaksí do zálohy.

Bylo to to nejhorší rozhodnutí, které Rada ke Rwandě mohla přijmout. Nejen, že nerozhodla UNAMIR posílit, ale nakonec ho zmenšila na absolutní vojensky ještě jen tak-tak přijatelné (totiž obranyschopné) minimum. Mimo jiné tím vydala zabíjákům snad tisíce civilistů, které UNAMIR v té době ještě dokázal ochraňovat. Naši vojáci ve Rwandě byli zděšeni. Ghanský generál Henri Kwami Anyidoho, Dallairův zástupce v UNAMIR, nechápal, jak se Rada mohla takto rozhodnout. „*Hodlal snad svět Rwandu nechat jejímu osudu? Bylo to proto, že operace probíhala v typické rozvojové zemi, či ještě přesněji – v »černém světě«?*“¹⁹

ČESKÉ STANOVISKO SE VYVÍJÍ

Na zasedáních Rady bezpečnosti jsem mezitím vystupoval stále ostřeji. Dne 20. 4. jsem psal do Prahy: „*Další alarmující informace přišly z Human Rights Watch, podle níž bylo povražděno už na 100 000 lidí, a interpretovat boje jako výlučně kmenové je strašlivé zjednodušování.*“ (*Svodka č. 69/94.*) Oponoval jsem i svým přátelům, kteří – jako například nesmírně zdatný a slušný argentinský velvyslanec Emilio Cárdenas – užívali v souvislosti se Rwandou termín „humanitární katastrofa“. Gensek hovořil o „bouři hromadného zabíjení“. O několik dní později navštívil předsedu RB, novozélandského velvyslance Keatinga, zástupce francouzských Lékařů bez hranic. Vládní vojáci a prezidentská garda nedlouho předtím vpadli do jejich nemocnice ve městě Butare a povraždili veškerý rwandský personál. Pak se vrátili a povraždili pacienty (*Svodka č. 72/94.*)

Situace mi už (konečně!) byla jasná; nešlo tu o humanitární katastrofu ani o pouhé „zabíjení“, jakkoli hromadné; šlo tu o cílené vyvražďování jednoho etnika. Psal jsem do Prahy: „*Jde tu o jasnou genocidu, na níž se podílejí vládní a prezidentské jednotky Hutů proti Tutsi. Ať se člověk dívá na čísla jakkoliv, Tutsiů bylo před válkou snad 1,2 milionu a z toho jich určitě 100 000 bylo pobito. Regionální organizace (OAJ) se na situaci dívá z hlediska stability země, potažmo legitimacy vlády; snaží se navodit příměří, drží obě strany ve stejné rovině. Není to, jako bychom chtěli, aby Hitler dosáhl příměří se Židy? (Samozřejmě, že srovnání pokulhává, ale proporce jsou stejné.)*“ A hlavně, avizoval jsem Prahu, že chceme projednat s dalšími kolegy ze skupiny „ani-ani“, zda by Rada nemohla reagovat ještě jinak než jen stažením UNAMIR, „*jehož teď v zemi zůstává jen na 450 mužů*“ (*Svodka č. 72/94.*)

Následujícího dne jsme dostali dopis Clauda Dusaidiho, představitele RPF v OSN. Byl nadepsán *Genocida ve Rwandě (příloha ke Svodce č. 73/94)*. Vysvětloval, že tamější vlá-

dě nejde o vítězství nad RPF, ale o vyhlazení Tutsiů. A žádal mimo jiné vytvoření tribunálu, který by posuzoval válečné zločiny.

GENOCIDA

Slovo „genocida“ bylo v Radě bezpečnosti tabu. Nepoužíval ho tam nikdo, ačkoli bylo nabíledni, že o nic jiného nejde. Nepoužíval ho nikdo, protože jakmile by se ho bylo použilo, byly by z toho vyplývaly právní následky. Genocidu totiž zakazuje mezinárodní *Konvence o předcházení a trestání zločinu genocidy* z roku 1948; ale navíc státním z této konvence vyplývá povinnost lidovrahy i trestat. To však Spojené státy, vždy velmi pečlivě zvažující veškeré právní důsledky čehokoli, nehodlaly, či se jim do toho nechtělo. Jejich představitelé proto argumentovali, že v případě Rwandy lze hovořit maximálně ještě tak o jednotlivých „genocidních činech“ (*acts of genocide*), nikoli však o genocidě jako takové. Rozdíl mezi oběma pojmy jsem dodnes nepochopil.

Tento americký přístup měl určitou ozvěnu i v české diplomacii. Při noční projížďce New Yorkem mi Saša Vondra, tehdy 1. náměstek našeho ministra zahraničí Josefa Zieleanice, řekl, že bych svá vystupování ve věci Rwandy měl mírnit. Právě přijel do New Yorku z Washingtonu a patrně mi tlumočil odezvu amerických úřadů. Otevřel jsem před ním noviny a ukázal na jeden článek za druhým. Novinám byla situace jasná, mně taky. Saša nechal. Rétoriku jsem nezmírnil.

Na jedné straně působila určitá zaslepenost (americké „genocidní činy“, obtíž některých zemí třetího světa hovořit o genocidě ve Rwandě s ohledem na jejich vlastní menšinovou politiku). Na druhé straně ale rwandské události pro řadu z nás vybočovaly z normálu tak dramaticky, že jim člověk pudově odmítal věřit. Padesát let od chvíle, kdy byl sám termín „genocida“ v souvislosti s vyvražďováním Židů vůbec poprvé do mezinárodního slovníku zaveden, a dvacet let od holocaustu Rudých Khmerů bylo obtížné přijmout, že jde nikoli o kategorii historickou, ale akutně současnou, nikoli o kategorii jednorázovou, ale opakující se.

A kromě toho jsem v podtónu některých reakcí slyšel i poznámku: Copak vy Češi, vám se to ukazuje prstem, když z toho nemusíte vyvozovat žádné důsledky. Pošlete snad vy své vojáky do Rwandy? Argument to byl ovšem levný; kdyby platil, znamenalo by to, že menší země nemají v Radě bezpečnosti vůbec co pohledávat. A navíc, Česká republika by možná nebyla mohla vyslat své vojáky do Rwandy, ale měla je v dlouhé řadě dalších obtížných a nebezpečných misí; a že jsme je ve Rwandě neměli, byla spíše náhoda ve volbě míst, kde jsme se mírových operací účastnili.

To, že nikdo oficiálně po dlouhé týdny nepoužil slovo „genocida“ veřejně, bylo dle mého soudu symptomatičtější pro naprostý kolaps odpovědnosti Sekretariátu OSN a nemožnosti Rady. Byl jsem to nakonec já, který toto slovo jako vůbec první použil na veřejném fóru OSN, a to sice na veřejném zasedání Rady. (Na uzavřených neformálních konzultacích nás o genocidě hovořilo už jistou dobu několik.)

Příležitost se naskytla 5. května. Veřejné zasedání Rady bylo ten den sice svoláno k Mosambiku, ale odvolávku ke Rwandě jsem dokázal přesto do svého vystoupení zakomponovat. „*Politická situace různých zemí v cípu Afriky na jih od rovníku,*“ řekl jsem, „*dnes tvoří výjimečně široký vějíř. Na jednom konci spektra peklo Rwandy. Naše delegace je zhrzena situací v této zemi a je otřesena tím, že ani Rada bezpečnosti, ani Sekretariát OSN zatím nedokázaly nazvat masakry ve Rwandě tím jediným slovem, které jim odpovídá – totiž genocidou.*“ (ČR v RB, 1997, s. 81–82.)

ČESKÝ NÁVRH PŘEDSEDNICKÉHO PROHLÁŠENÍ

Týden předtím, 28. dubna, se ale naše delegace vcelku odvážně pustila do boje o to, aby se Rada, která vyvražďování Tutsiů i nadále v podstatě ignorovala, skutečně smysluplně vyjádřila. Jak jsem tehdy řekl v jednom interview, 80 % pozornosti, již Rada věnovala Rwandě, se soustředilo na osud našich modrých baretů z UNAMIR a zbývajících 20 % na

otázky spjaté s občanskou válkou. K vraždění jsme se nevyjadřovali a v jednu chvíli mi došlo, že budeme světu k posměchu (hůře: k opovržení), jestliže se k němu konečně nevyjádříme. Připravil jsem proto k věci návrh předsednického prohlášení.

Rada bezpečnosti vydává dva hlavní typy dokumentů. Jedním jsou rezoluce. O rezolucích se hlasuje. Druhým typem jsou právě předsednická prohlášení. Říká se jim sice „předsednická“, ale jsou to prohlášení celé Rady. Nejsou závazná, a tudíž nemají takovou váhu jako rezoluce. Na druhé straně ale právě proto, že se o nich nehlasuje, vyžaduje jejich přijetí konsenzus, tzn. na jejich formulaci se musejí shodnout úplně všichni členové Rady.

A ještě jednu technickou poznámku. Dohodnutý návrh jakékoli rezoluce či předsednického prohlášení vydává Rada napřed interně, jen pro sebe, modrým tiskem; my jsme mu pracovně říkali „modrák“. Vlastní dokument se pak vydává 24 hodiny nato. I během těchto 24 hodin se totiž může Rada (či spolupředkladatelé návrhu nějaké rezoluce) dohodnout na změnách konečných formulací.

Český návrh předsednického prohlášení²⁰ (viz příloha na s. 65) byl nezvyklý, a to záměrně a vědomě. V několika bodech jsme se nedrželi zavedených zvyklostí. Brali jsme v něm na vědomí informace, které o situaci dostala Rada od generálního tajemníka, ale zároveň jsme oceňovali i informace od všeobecně uznávaných nevládních organizací. Toto bylo neslýchané; jednak jsme tím implicitně naznačovali, že generální tajemník nás neinformoval dostatečně obsírně, a jednak (což byla spíše technická věc) jsme se odvolávali na dokumenty, které neměly posvěcení OSN.²¹ Na připomínce nevládních organizací nám však velmi záleželo, protože naše nejhodnotnější a nejhodnověrnější informace skutečně pocházely z Africa Watch, Amnesty International, Červeného kříže, Lékařů bez hranic, zatímco z vlastního Sekretariátu OSN jsem mnoho užitečného nedostávali.

Rada bezpečnosti by dle našeho návrhu vybědla tzv. prozatímní (hutuskou) vládu Rwandy, aby „přítáhla uzdu“ všem ozbrojeným a polovojským prvkům, které se na vyvražďování podílely, a varovala ji, že sama nese za vraždění odpovědnost.

A především a hlavně – náš návrh obsahoval následující formulace: „*Rada bezpečnosti znovu potvrzuje, že systematické vybití kterékoliv etnické skupiny se záměrem ji úplně či částečně vyhladit představuje akt genocidy, jak ji definují příslušná ustanovení mezinárodního práva.*“

„*Rada bezpečnosti poukazuje na to,*“ psali jsme dále, „*že genocida nemůže být trpěna či tolerována, tím méně ospravedlňována, za žádných okolností: a to ani občanskou válkou, ani smrtí vedoucího představitel, ať ji provázejí sebepodezřelější okolnosti* [v daném případě tedy nevyjasněné sestřelení letadla – K. K.], *ani uplynulými dějinami. Rada dále poukazuje na existenci důležitého souboru mezinárodního práva, který se vztahuje na lidi z genocidy obviněné.*“

Jak jsem asi měl očekávat, okamžitý úspěch jsme žádný nesklidili, ale některé reakce nás až překvapily svou příkrostí. Zarazil mě například britský velvyslanec Sir David Hannay, který řekl, že s takovýmto předsednickým prohlášením bychom byli terčem posměchu a že v těchto věcech „*máme nechat vůdčí úlohu africké skupině*“. Francouzský velvyslanec Jean-Bernard Mérimée zase konstatoval, že dle jejich informací se zvěrstev dopouštějí nejenom Hutuové na Tutsích, ale i Tutsiové na Hutuích. Na to jsem pečlivě rozebral, z jakých organizací pocházejí naše informace (vždyť francouzští Lékaři bez hranic ostatně před několika dny informovali přímo předsedu Rady) a proč těmto organizacím důvěřuji, a vyzval ho, aby i on rozvedl své informace o údajných tutsiských zvěrstvech a osvětlil jejich zdroje. Na tuto výzvu ovšem nikdy nereagoval. (Toto byl další malý kamínek do mozaiky hlubokých podezření, která jsem měl vůči francouzské politice ve Rwandě.)

Osud našeho návrhu předsednického prohlášení pak zkomplikoval Ibrahim Gambari, velvyslanec Nigérie – arci nejspíš nechtěně, protože to byl jeden z nejslušnějších velvyslanců v Radě a můj dobrý kamarád. Informoval, že se den předtím sešla africká regio-

nální skupina v OSN, aby situaci ve Rwandě projednala, a že na základě tohoto jednání přichází i on s vlastním návrhem předsednického prohlášení. Tento návrh hledal jakési africké řešení: mimo jiné i angažování Výboru pro řešení konfliktů, který snad působil pod hlavičkou Organizace africké jednoty. O Výboru jsem nikdy předtím neslyšel (což by samo o sobě ještě nic moc neznamenal), ale navíc se ani nezdá, že by v čem byl kdy úspěšný. Nigerijské návrhy byly tedy spíše chimérou. Nebyly by vedly k ničemu kloudnému a navíc – na rozdíl od našeho textu – ani neobjasňovaly, co se v zemi vlastně děje.

Následující diskuze promíchala reakce na obě vystoupení. Úsilí, jímž byl zaměřen náš návrh – totiž aby se RB konečně odhodlala nazvat rwandskou genocidu genocidou –, se zředilo a pro ty, kteří je odmítali úplně, bylo jednoduché se soustředit na jednotlivé aspekty afrického návrhu.

Colin Keating, novozélandský předseda Rady, se pak během dalšího jednání (stále ještě 28. dubna) snažil ujednotit oba texty tak, aby nějaké, jakékoli předsednické prohlášení bylo nakonec možné vydat. To už od začátku holocaustu uběhly více než tři neděle a statisíce lidí už bylo povražděno. Hodiny a hodiny jsme se hádali o každou větu, o každé slovíčko. Když už se zdálo, že možná veškeré jednání a hádky přijdou vniveč, se Colin vytažil se svým posledním trumfem: předsednické prohlášení přepsala jeho delegace do formy návrhu rezoluce.

Byl to naprosto brilantní trik. Rezoluce totiž na rozdíl od předsednického prohlášení nepotřebovala jednomyslnost. Kdyby se tedy Rada nedokázala shodnout na předsednickém prohlášení, mohla novozélandská delegace předložit ve spolupráci s dalšími přátelenskými delegacemi (mezi nimiž by Češi naprosto bezpečně nebyli chyběli) návrh rezoluce, jejíž jazyk by mohl být ještě tvrdší. Komu by se takový návrh nelíbil, nehlasoval by pro něj – alespoň by se odhalila jeho pravá tvář. A i kdyby měl nakonec někdo ze stálých členů případnou rezoluci vetovat, znamenalo by to neuvěřitelné – souhlas vetující země s genocidou!

Colin načasoval tento manévr na poslední možnou chvíli. Do konce předsedování Nového Zélandu, totiž do konce dubna, zbývaly už jen dva dny. Před hlasováním o jakémkoli návrhu rezoluce musejí uplynout 24 hodiny, během kterých existuje návrh jen v „modráku“. Colin svůj tah načasoval na 28. dubna, ale těsně před půlnoc. Jeho „modrák“ by tak byl dostal potřebných 24 hodin, do půlnoci 29. dubna, a na 30. dubna, ještě za svého vlastního předsednictví, by sám byl ještě měl čas Radu svolat a o návrhu nechat hlasovat.

Návrh rezoluce tedy působil jako Damoklův meč nad hlavami zdráhajících se členů. I tak bylo jednání nesmírně složité. Už celkem vyčerpání jsme se nakonec dohadovali nad poslední otázkou – totiž jak mezi Hutue a Tutsie rozprostřít vinu za odehrávající se katastrofu. Byly tu dva vyhocené názory. Taková Francie chtěla nadělit „všem stejně“, zatímco Nový Zéland, Česká republika a řada dalších viděly vraždění jednoznačně jako dílo Hutuů.

Udolání hodinami jednání byli členové Rady už snad i ochotni na nějakou ne zcela odpuzující formulaci přistoupit už i proto, aby si mohli jít konečně odpočinout – bylo už dlouho po půlnoci. Na znění posledního návrhu se už nepamatují, ale když se Colin zeptal, zda s ním všichni souhlasí, neozval se chvíli nikdo. Chvíli se zdálo, že vyjednávání máme za sebou. Nakonec mi to ale nedalo. Návrh textu stále ještě dával příliš velkou váhu jakési pofiderní vině Tutsiů. Bylo to, jako by Židé byli odpovědní za své vlastní vyhlazování. Ozval jsem se – jazyk pro mne stále ještě nebyl přijatelný. Kolegové, kteří smýšleli stejně jako já, zejména z tábora „non-non“, si oddychli – ani jim se navrhovaný jazyk nelíbil. Poslední šarvátka tedy skončila s jazykem ještě drobátko vylepšeným díky vytříbenému jazykovému citu britského velvyslance. „*Útoky proti bezbranným civilistům*“, napsali jsme nakonec, „*se vyskytly po celém území*.“ Tato formulace byla ústupkem těm, kteří chtěli vinu rozparcelovat rovnou měrou všem, ale alespoň se hovořilo o „území“, nikoli o kmenových či politických „skupinách“. Věta však pokračovala dále – „ze-

jména v oblastech pod kontrolou ozbrojených sil či stoupenců prozatímní vlády Rwandy“, tedy Hutuů. Vinu jsme tedy připsali, kam patřila.

O práci a o informacích nevládních organizací, o něž naši delegaci šlo v původním návrhu prohlášení, nezůstalo v textu ani slovo, což ovšem nepřekvapilo. Psal jsem domů, že zejména Čína a Omán nechtěly zavést nový precedent, totiž že by RB reagovala i na informace nevládek (*Svodka č. 76/94*).

Slovo „genocida“ ale chybělo také. Genocida jako taková se však objevila alespoň v zastřené formě. Rada totiž připomněla, že „*zabíjení členů jedné etnické skupiny se záměrem tuto skupinu vcelku nebo zčásti zničit představuje zločin stíhatelný podle mezinárodního práva*“. Právě tento zločin se nazývá genocida – i když název sám v textu chyběl. „Modrák“ s návrhem rezoluce, který měla novozélandská delegace v záloze, šel do archivu, předsednické prohlášení, které jsme iniciovali my, byť s jazykem na náš vkus poměrně rozbředlým, bylo přijato (*UN and Rwanda, 1996, s. 271–272*).

Česká iniciativa s předsednickým prohlášením, již posléze adoptoval a jednáním proháčkoval předsedající Nový Zéland, byla naším nejdůraznějším pokusem ovlivnit uvažování Rady o Rwandě. Byl to též jediný případ, kdy jsme během našeho dvouletého členství v Radě bezpečnosti přišli s vlastním návrhem nějakého dokumentu. Přesto, že jsme neuspěli, či že návrh byl minimálně podstatně zředěn, považuji tuto iniciativu za jednu z nejdůležitějších akcí, kterou jsme v Radě podnikli. Moc se o ní neví, protože Rada zasedala za zavřenými dveřmi a její „vnitřní záležitosti“ ven jen prosakovaly. Spolu s českými projevy ke Rwandě na veřejných zasedáních Rady však dotvářel náš návrh celkové stanovisko republiky, které si získalo široké mezinárodní uznání.

KVĚTNOVÁ REZOLUCE

Předsednické prohlášení bylo lepší než nic, ale pořádná rezoluce, která by se ke rwandským masakrům nejen vyjadřovala, ale i s nimi něco dělala, stále ještě nebyla. Takovou rezoluci Rada bezpečnosti nakonec přece jen přijala taky, ale teprve v květnu. Celý duben, během nekonečných týdnů vraždění, Rada ke genocidě mlčela. Nejen, že ke genocidě mlčela, ale jak jsme viděli, nebyla ani schopna tohoto termínu použít. Teprve 16. května proběhlo první veřejné zasedání Rady k situaci v zemi. Moje vystoupení (*ČR v RB, 1997, s. 72–73*) začalo razantně: „*Krokodýli v řece Kagera a supové létající nad Rwandou se málokdy měli tak dobře*.“ Džibutský velvyslanec, sedící po mé levici, se uchechtl. „*Krmí se mrtvolami tisíců a tisíců dětí, žen, z nichž stovky byly těhotné, a mužů, kteří byli v posledních šesti týdnech rozsekáni režimem, který se ukázal být naprosto příšerný*.“

Masakry zahrnují 4 000 lidí zabitých v Kobeho; 5 500 utracených v Cyahindě; 800 povražděných v Kizirugo; 500 státých v Rukaře; 2 500 pobitých v Kibungo. Dalších 4 000 lidí bylo zlikvidováno v Shangí, což je farnost v prefektuře Cyangugu, a 2 000 v Mibirizi v téže Cyangugu. Jde o tutéž Cyangugu, kde už několik týdnů přežívá mnoho tisíc lidí jako v pasti na místním stadionu, bez jakékoliv pomoci – a můžeme se jen domýšlet, zda na tom mrtví nejsou lépe než tito živí.“ (*ČR v RB, 1997, s. 72.*) V této chvíli už džibutského velvyslance úsměšek dávno přešel.

„*Takže tu máme 200 tisíc mrtvých Tutsiů [toto číslo uváděl generální tajemník – K. K.] z celkového počtu zhruba jednoho milionu. Dvacet procent rwandských Tutsiů. Každý z nás si může spočítat, kolik životů by takovéto procento představovalo v naší vlastní zemi, pro náš vlastní národ. A tato situace bývá popisována jako »humanitární katastrofa« – jako by šlo o hladomor či snad o živelní pohromu. Naše delegace soudí, že je třeba ji nazvat správně, totiž genocidou.*“ (*ČR v RB, 1997, s. 72.*)

Bylo to mrazivé vystoupení, snad nejsilnější, které jsem kdy na veřejném zasedání Rady přednesl. Především to ale bylo první veřejné vystoupení ke Rwandě (její pracovní konzultace, jak jsem uvedl výše, jsou totiž neveřejné), ve kterém jsem měl příležitost uceleně vyložit náš názor na věc. Hovořil jsem o tom, že jde o zvěrstva Hutuů na úkor Tutsiů, a o nemístnosti snah rozprostírat vinu hypoteticky „vyváženě“, k čemuž nejsou žádné dů-

kazy. (To byl zastřený výpad zejména proti občasně argumentaci Francie.) Hovořil jsem o koncepčním rozdílu, který je třeba dělat mezi padlými ve válce, byť válce občanské, a jednostrannými oběťmi mezi civilisty daleko za frontou. Odmítl jsem na druhé straně nějakou „kolektivní vinu“ Hutuů, specificky jsem vyčlenil mezi řezníky prezidentskou gardu, jednotky vládních sil, milice a četnictvo, které všechny byly spjaty s bývalým prezidentem Habiyarimanou. Připomněl jsem štvavou vysílačku *Mille Colines*.

Závěrem jsem zrekapituloval, jak se přístup RB v předcházejících šesti týdnech vyvíjel: nejprve absolutní šok, kdy jsme se zdráhali vůbec věřit celkové hrůze probíhajících masakrů, pak starost o naše vlastní jednotky, poté, co deset Belgičanů přišlo o život, pak odvaha UNAMIR, který v neslýchaně nevyvážených podmínkách dokázal alespoň několika desítkám tisíc zoufalců v Kigali ochránit alespoň holé životy. Ty jsem pozdravil; pozdravil jsem i nevládní organizace, „*kteří tolik přispěly k tomu, abychom pochopili skutečný charakter konfliktů ve Rwandě*“ (ČR v RB, 1997, s. 73) – což zas byla zastřená výtka Sekretariátu OSN za nedostatečné informování Rady.

Rada bezpečnosti na tomto zasedání schválila návrh rezoluce, který naše delegace spolupředložila, aby se do Rwandy jednotky OSN vrátily (*rezoluce č. 918 /1994/, UN and Rwanda, 1996, s. 282–284*). Po šesti nedělích hrůz se konečně rozhodla posílit UNAMIR početně, na 5 500 lidí, a posílit jeho mandát. Ani to nebylo jednoduché – jak jsem psal do Prahy (*Svodka č. 85/94*) –, Rada se obtížně vyrovnávala s pozicí Spojených států, které měly silnou obavu z neúspěchu operace. Obávaly se, že v situaci, kdy ani jedna strana s vysláním UNAMIR nevyjádřila souhlas a nebyla připravena zastavit palbu, výrazně vzrůstá nebezpečí, že se UNAMIR chť nechť dostane do krvavého konfliktu, jako tomu bylo v Somálsku. A zatímco USA byly ochotny zapřavít až třetinu rozpočtu pro tuto operaci, představa případných obětí by snížila šanci, že by toto financování prošlo Kongresem.

Neohlížejíc se na odpor svého jednoho člena, totiž Rwandy samotné, rozhodla se Rada dále uvalit na Rwandu zbrojní embargo. O rezoluci se hlasovalo po částech; toto bylo výjimečné opatření, kterého se velice zřídka používalo, a to v situacích, kdy někomu vadil jen ten či onen specifický odstavec návrhu rezoluce. Rwandskému představiteli vadil odstavec B, totiž právě ten, který uvaloval zbraňové embargo.

To, že se (hutuská) Rwanda tohoto jednání vůbec zúčastnila, po šesti týdnech nekončícího vraždění, bylo snad až groteskní. Na toto zasedání přiletěl ministr zahraničních věcí a mezinárodní spolupráce vraždící hutuské „dočasné vlády“, jistý Jérôme Bicomumpaka. Colin Keating, velvyslanec Nového Zélandu, který předchozí měsíc předsedal Radě během nejhrušnějšího vývoje ve Rwandě, ho veřejně podrobil výsměchu a podivil se, že jsme mu vůbec umožnili na místo Rwandy v Radě bezpečnosti zasednout (*viz záznam z jednání RB, dokument OSN č. S/PV.3377, s. 11*). Rwandský představitel, řekl Keating, „*nepředstavuje stát. Nemá žádnou legitimitu a je pouhou hláskou troubou jedné ze stran (faction)*.“ (Uvedený představitel se dnes zodpovídá za svůj podíl na genocidě před Mezinárodním soudním tribunálem v Arushe.)

URAGÁN SE UTÍŠUJE

Několik dní nato vyslal generální tajemník do Rwandy své lidi, aby připravili novou fázi působnosti UNAMIR. (Delegaci tvořil jeho zástupce Iqbal Riza, Pákistánec, a generálmajor J. Maurice Baril, Kanadčan, Annanův vojenský poradce pro mírové operace.) Hutuský režim ve Rwandě se mezitím potácel, ale na vraždění měl stále ještě sil dost. Ovládal sice ještě hlavní město, ale letiště v Kigali už měli obsazené tutsiští bojovníci Rwandské vlastenecké fronty. (V téže době se ze Rwandy stáhl gensekův zvláštní představitel, nechvalně proslulý Jacques-Roger Booh-Booh. Měl navštívit některé africké země a požádat je o dobré služby při urovnání konfliktu ve Rwandě. Člověk by řekl, nikoli předčasně! Pak se po něm slehla země, v životě jsem už o nějakém jeho působení nikdy neslyšel.)

Pod patronátem OSN spolu začaly RPF a armády rwandské „vlády“ (RGF) ke konci května jednat, poprvé od 6. dubna, kdy vypuklo vraždění. To tehdy ještě neskončilo, a proto na první společné schůzce požadovala RPF zastavení masakrů. RGF sice údajně vyzvala své jednotky a milice, aby byly vůči Tutsiům „tolerantnější“, ale ty na druhé straně ještě 28. května vyvraždily na 500 Tutsiů – civilů, kteří se ukrývali v kterémsi klášteře na sever od Kigali.

Generální tajemník OSN vydal další zprávu o Rwandě dne 31. května. Tady už si žádné servítky brát nemohl. Potvrdil v ní naše průběžné informace o hloubce a šíři děsu, který Rwandu zachvátil. „*Sotva lze pochybovat o tom, že jde o genocidu,*“ potvrdil generální tajemník více než tři týdny poté, co tohoto termínu poprvé použila v Radě bezpečnosti česká delegace. „*Naši delegaci,*“ řekl jsem v návaznosti v Radě bezpečnosti, „*znepokojuje, že to generálnímu tajemníkovi trvalo tak dlouho, že nepoužil tohoto označení [již dříve – K. K.] ve svých zprávách, na něž se Rada bezpečnosti ve své práci tolik spoléhá.*“ (ČR v RB, 1997, s. 73.)

ROZUZLENÍ

V červnu 1994, dva-tři měsíce po rozpoutání holocaustu, začala vlna vraždění konečně pomalu opadávat. Největší zásluhu na tom měla RPF, která v občanské válce (a málokdy šlo o válku občanstější než právě ve Rwandě) pokračovala ve své ofenzivě a drtila hutuské síly. Na přelomu května a června dobyla RPF hlavní město Kigali. Dalo by se říci, že po celé zemi osvobozovala zbytečky Tutsiů, které ještě vyvražděny nebyly; ale den za dnem se střetávala s dalšími a dalšími stopami po hrůzovládě extremistických Hutuů.

Za této situace vznesla Francie v Radě bezpečnosti nabídku, že by se k dalšímu ulehčení rwandské situace podjala vlastní operace, jíž by se snažila ochránit ohrožené civilní obyvatelstvo Rwandy. Nebylo jasné, oč Francii najednou šlo, a rozličné výhrady a obavy zaznívaly jak v Radě, tak mimo ni. Pochyby se výjimečně projevíly i při hlasování o rezoluci, v níž francouzský návrh vyústil; Brazílie, Čína, Nový Zéland, Nigérie a Pákistán se zdržely. Nicméně, v české delegaci jsme nepřišli na to, co by se francouzskou iniciativou mohlo pokazit, a Rada bezpečnosti, včetně našeho hlasu, nakonec s operací Tyrkys (*Turquoise*) souhlasila. Stalo se tak 22. června 1994 (*rezoluce č. 929/22. 6. 1994, UN and Rwanda, 1996, s. 308–309*).

Oč Francii skutečně šlo, se ukázalo až s určitým zpožděním. A ukázalo se, že Francie byla velmi znepokojena nezadržitelným postupem RPF v zemi a že měla veliké obavy o osud svých chráněnců z řad hutuských představitelů. Operace Tyrkys tedy hutuským hrdlořežům v podstatě proklestila cestu, aby ze země unikli hlavně do sousedního území Zairu, dnes Demokratické republiky Kongo (DRK). A řada francouzských vojáků byla šokována, když si po příchodu do země uvědomila, koho že to vlastně mají ochraňovat.

Ani během této operace však vraždění nepřestalo. Na jihu země, například v lesích a jeskyních oblasti Bisesero v provincii Kibuye, Tutsiové po týdny a měsíce bojovali a odolávali nájezdům Hutuů v nerovném boji, beze zbraní a posléze i bez jídla (*des Forges, 1999, s. 216–220*). Bisesero je dnes jedním z hlavních symbolů tutsiské rezistence, jak jsem si ověřil v dubnu 2004 při návštěvě památníku genocidy v Kigali. Po příchodu Francouzů jich však spousta upadla do léčky; v domnění, že jsou teď v bezpečí, sestoupili mnozí Tutsiové z kopců, jenom aby je ještě v červnu Hutuové povraždili. Z nějakých 50 tisíc lidí, kteří se do oblasti uchýlili, jich nakonec údajně přežila asi tisícovka. Nelze říci, že toto byl francouzský záměr; ale není sporu o tom, že do Rwandy přišli proto, aby chránili Hutue, nikoli aby se příliš starali o Tutsie.

Maličká poznámka – v červenci se z New Yorku ztratil i představitel rwandských hutuských předáků, velvyslanec Bizimana. Ztratil se i s obsahem bankovního konta své delegace. Rwandské křeslo v Radě bezpečnosti na nějaký čas osířelo. V září na ně pak zasedl velvyslanec Bakuramutsa, představitel nové, už tutsiské vlády.

CO SE STRŮJCI GENOCIDY?

RPF občanskou válku vyhrála. Hutuské orgány – tzv. prozatímní vláda, vládní vojsko, *interahamwe*, další bojůvky, rozhlasová stanice *Mille Colines* – prchaly ze země. Přes hranice Rwandy, do Tanzanie a do Konga, se valily i masy obyčejných lidí. Sledoval jsem je v televizi, pomalu se pohybující davy s povozy taženými jejich skotem nepůsobily dojmem, že by byly v bezprostředním nebezpečí života, že by byly v okamžitém ohrožení. Ne, že by vrazi mezi nimi neměli čeho se obávat, a není vyloučeno, že velká část Hutuů, možná i jejich většina, byla vraždění účastna či k němu donucena. Daleko více ale dělaly televizní záběry dojem organizovaného exodu, a to exodu zřejmě organizovaného hutuským náčelnictvem. Následující týdny a měsíce tento dojem potvrdily.

Exodus hutuského obyvatelstva znamenal export problémů. Utečenecké tábory v sousedních zemích se staly vředem na těle střední Afriky. Šlo totiž nejen o problém utečenců jako takový, totiž o jejich životní podmínky, o možnosti jejich návratu atd.; ale i o to, že tábory byly pod přísnou kontrolou vražedných hutuských milic, které násilně zabraňovaly i těm, kteří chtěli a mohli, v návratu do Rwandy. Tyto milice, poražené v občanské válce, pokračovaly v rozsévání nepokojů ze zahraničí. Ze svých utečeneckých táborů i „*nadále dšít nenávisť vůči... [obětím – K. K.], jež jim unikly, provozují paličské rozhlasové vysílání, drží v železném chvatu zbytek táborového obyvatelstva, brání mu v návratu do jeho domovů a na jeho pole, přiškrcují humanitární úsilí, a dokonce snad se připravují na obnovení války*“ (ČR v RB, 1997, s. 76), říkal jsem v Radě v listopadu 1994, měsíce poté, co ve Rwandě samé už byl nastolen jakýs takýs pořádek.

Pro novou rwandskou vládu, teď už samozřejmě vedenou politiky z RPF, představovaly tyto utečenecké tábory soustavnou bezpečnostní hrozbu. Svůj toxický vliv šířili jejich pohlaváři po celé střední Africe a dá se říci, že řada problémů této oblasti v posledních deseti letech, zejména v Kongu a v Burundi, byla výplodem nedokončeného vypořádání se s pachateli rwandské genocidy, a tudíž z trvajících bezpečnostních obav tutsiské vlády ve Rwandě.

Radě bezpečnosti tedy zbyl ještě jeden úkol: takové mezinárodní vypořádání zařídit. Začátkem června 1994, kdy se už i generální tajemník rozhodl nazývat věci pravými jmény a genocidu genocidou, jsem v Radě řekl: Slovo *holocaust* „*člověk neužívá lehkomyšlně. Dnes však, když si připomínáme 50. výročí vylodění v Normandii, uvažujeme o druhé světové válce jakožto válce zaměřené proti režimu, který celý civilizovaný svět dal do klatby právě proto, že rozpoutal holocaust. Rwandský režim se pokusil o něco podobného – s mačetami namísto plynových komor; se zlověstnou milicí interahamwe, srovnatelnou s esesáky; se... stranami, srovnatelnými s nacistickou stranou. Přitom byla naše organizace, OSN, před téměř 50 lety vytvořena právě proto, aby zabránila vzniku nových podobných režimů... Genocida je zločin, a tam, kde je zločin, jsou samozřejmě i zločinci.*“ (ČR v RB, 1997, s. 73–74.)

Tři týdny nato jsem věc rozvedl: „... *konflikt ve Rwandě vedl k masivnímu a systematickému porušování celé řady mezinárodních dohod a konvencí, včetně – abych se zmínil alespoň o některých – Všeobecné deklarace lidských práv, Mezinárodní konvence o odstranění všech forem rasové diskriminace, Konvence o předcházení a trestání zločinů genocidy, Konvence proti mučení a jiným druhům krutého, nehumánního či ponižujícího zacházení či trestů, Konvence o právech dítěte, jakož i, a snad o tom ani nemusím mluvit, mezinárodního humanitárního práva... na okolnosti ve Rwandě [se – K. K.] pravděpodobně vztahují i ustanovení Konvence o neplatnosti promlčecí doby na válečné zločiny a na zločiny proti lidskosti.*“ (ČR v RB, 1997, s. 75.)

Jak se zločinci naložit? Jejich zločiny narušily základní principy mezinárodního práva. Logika věci chtěla, aby Rada bezpečnosti reagovala podobně jako na konflikt v bývalé Jugoslávii a vytvořila další *ad hoc* tribunál, po kterém ostatně už koncem dubna volal Claude Dusaidi z RPF. K tomu se také v listopadu 1994 odhodlala (viz *rezoluce č. 955/8. 11. 1994/ UN and Rwanda, 1996, s. 387–394, včetně jeho statutu*). Na rozhodnutí vytvořit rwand-

ský tribunál – jako ostatně na tolika aspektech řešení rwandské katastrofy – měla lví podíl novozélandská delegace.

Takovéto „jednorázové“ tribunály byly jedinou možností mezinárodního vyrovnání se s válečnými zločiny či se zločiny proti lidskosti, protože projekt nějakého „celkového“, generického mezinárodní soudního tribunálu byl před deseti lety ještě v plenkách.²² V Radě jsme na to poukázali. Rozhodnutí vytvořit specifický tribunál pro Rwandu, řekl jsem, „*možná představuje průlom ve vytváření mechanismů, které by sankcionovaly mezinárodní právo trestní... Vznikly nové pojmy... jako válečné zločiny, zločiny proti lidskosti, genocida atd., ale procesní právo zůstalo od norimberského procesu nerozvinuto.*“ (ČR v RB, 1997, s. 76.)

Trest je jedna věc, spravedlnost je věc jiná a národní usmíření je věc zase úplně jiná. „*Tribunál,*“ řekl jsem v Radě, „*se může stát prostředkem pro spravedlnost, není však konstruován jako prostředek usmíření. Spravedlnost si poradí se zločincem, ať si uvědomuje, že šlápl vedle, nebo ne. Usmíření je však daleko spleťtější; a rozhodně není možné, pokud a dokud se zločinec nekaje a neprojeví lítost. Teprve tehdy může vůbec prosit svou oběť o odpuštění a teprve potom lze dosáhnout usmíření.*“ (ČR v RB, 1997, s. 76.) Co se kajícínosti, lítosti, pokání týče, toho zřejmě nebylo lze od hutuských vražedníků očekávat, rozhodně ne pak od těch, kteří uprchli ze země a brojili proti Tutsiům ze zemí v sousedství.

ZÁVĚREM

Rwandská katastrofa je deset let stará, ale ve střední Africe je stále záležitostí živou. Výše jsem naznačil, že úprk hutuských hrdlořezů do sousedních zemí rozesel semínka rwandské katastrofy daleko široko. Sousední Burundi, které jsem jako člen Rady bezpečnosti dvakrát navštívil,²³ se jako Rwanda také zmítá v konfliktech mezi Tutsii a Hutui.²⁴ Východní část Demokratické republiky Kongo se stala dějištěm nepřehledné a strašlivě krvavé války, do které se na té či oné straně vmísilo či ještě vměšuje několik afrických zemí, od Ugandy po Angolu a rozhodně včetně Rwandy. Trvalé obavy o bezpečnost jejich soukmenovců vedou dnešní tutsiské předáky Rwandy až k těžko pochopitelným dobrodružstvím v DRK. Válka vedla ke změnám ve vládě této země a v roce 2003 dokonce k vojenskému zásahu Evropské unie ve východokonzáckém městě Bunya. Hovoří se o „třicetileté válce v Africe“. Hovoří se o milionech mrtvých, z nichž ve Rwandě samé jich bylo snad 800 000 (i když přesně to nebudeme vědět nikdy). Bez nadsázky lze myslím říci, že minimálně některé kořeny celé současné středoafričské války vyrůstají ze rwandského krveprolití. Kdo seje vítr, sklízí bouři.

OSN zpytovalo svoji roli v této katastrofě. Po svém zvolení generálním tajemníkem jmenoval Kofi Annan komisi, která celou roli organizace, Sekretariátu i Rady bezpečnosti důkladně zkoumala. Její závěry jsou k dispozici (*viz Report...*, 1999).

I významné zúčastněné země zkoumaly své přístupy. Prezident Clinton se při návštěvě Rwandy omluvil za stanoviska své vlády během genocidy.²⁵ Ve Francii proběhlo senátní slyšení. Také v Belgii studovali zákonodárci roli své země.²⁶ Madeleine Albrightová ve svých pamětech píše o nedostatečných informacích a nesprávném americkém hodnocení situace, které se snažilo vtěsnat Rwandu do šablon odvozených odjinud. Shrnuje roli USA následovně: „*To, co jsme si mysleli, že jsme se právě naučili ze Somálska, se bohužel prostě nehodilo na Rwandu. Situace v Somálsku měla blízko k anarchii. Rwanda byla naplánovanou masovou vraždou. Somálsko vybízelo k obezřetnosti; Rwanda volala po akci.*“ (Albrightová, 2003, s. 157–158.)

Česká republika v dané krizi jednala zásadově, a jak nejlépe uměla. Ve 30. letech minulého století se britský ministerský předseda Chamberlain nechtěl zavazovat ve prospěch „*malé země kdesi daleko, již nikdo nezná.*“ Takovou zemičkou kdesi ve střední Africe pro nás byla i Rwanda; ale právě naše historická zkušenost se západní diplomacií 30. let vůči Československu byla závazkem, abychom jednali jinak.

Naše pozice se odvíjely od jednoho ze základních postulátů české zahraniční politiky – totiž úcty k lidským právům. Nový Zéland byl ještě aktivnější než my; to bylo myslím dáno podstatně delší tradicí jeho diplomacie a právním zaměřením jejich skvělého velvyslance Colina Keatinga, někdejšího ministra spravedlnosti své země. Ale role ČR a česká stanoviska v celém marasmu oněch měsíců vypadají i po letech dobře. Naše pozice, naše formulace, naše iniciativy jsou dodnes citovány ve většině publikací, které se historií Rady bezpečnosti v onom období zabývají (viz např. *des Forges*, 1999, s. 638–639; *Melvern*, 2000, s. 152; *Barnett*, 2002, s. 134; *nemluvě o citacích z těchto odvozených*). Ve Rwandě si to pamatují; a pokaždé, když představitelé z našeho velvyslanectví v Nairobi navštíví Kigali, je aktivita ČR v Radě bezpečnosti v roce 1994 vděčně připomínána.

Pro mne osobně pak byla Rwanda klíčovou zkušeností osobní, diplomatickou i politickou. Posílila vědomí nutnosti jednat v souladu s vnitřním morálním kompasem, se základními principy, i když je nelze vždycky jednoduše a lapidárně definovat. Diplomatičky jsem si od Rwandy (a od katastrofy v Srebrenici, již jsme se v Radě zabývali následujícího roku) plně vědom nutnosti stavět se proti každé hrozbě vyhlazování. A politicky jsem si jenom upřesnil, kde je čára, za níž už prostě nelze dělat kompromisy.

¹ K pozadí celkové situace ve Rwandě, občanské války, role OSN a genocidy existuje obsáhlá a stále se rozšiřující literatura. Nečetl jsem ovšem zdaleka vše a každý titul obsahuje další odkazy. (Za stručný úvod do rwandské problematiky může sloužit např. Kapuściński, 2003, s. 153–169. O Rwandě samé viz např. Prunier, 2002. Detailní práci o roli OSN je Barnett, 2002. Vynikající je Melvern, 2000. Patrně nejobširnější dokumentaci shromáždila *des Forges*, 1999.)

² Všechny oficiální dokumenty OSN ke Rwandě za příslušné období jsou shromážděny v obsáhlém sborníku *The United Nations and Rwanda, 1993–1996*. (Text dané rezoluce viz *UN and Rwanda*, 1996, s. 221–231.)

³ V evropské afrikanistice se o těchto dvou skupinách hovoří vesměs jako o „kmenech“, i když se jejich rozdíly od rozdílů kmenových podstatně liší. V čem ale tyto rozdíly tkví, není předmětem této eseje. (Dobře věc vysvětluje Kapuściński, 2003.)

⁴ PDD-25 byla technicky vydána až 4. května 1994, ale jako bernou minci ji američtí diplomaté brali už řadu měsíců předtím. Její vlastní text je utajovaný; jeho shrnutí a obšírnou diskuzi lze bez problémů najít na internetu. (Její vliv na americké rozhodování rozebírá např. Barnett, 2002, s. 139.)

⁵ O svých tragických zkušenostech ve Rwandě vydal generál Dallaire nedávno knižní svědectví (viz Dallaire, 2003).

⁶ Sborník Česká zahraniční politika: Česká republika v Radě bezpečnosti OSN 1994–1995 zahrnuje všechna oficiální vystoupení české delegace v Radě bezpečnosti za léta 1994 a 1995.

⁷ Dokumenty OSN mají svá specifická označení. Tady např. „S“ znamená, že šlo o dokument Rady bezpečnosti, „PV“ znamená provisional verbatim record (tedy prozatímní doslovný zápis), č. 3326 je pořadovým číslem příslušného zasedání Rady.

⁸ Z práce Rady zaslala naše Stálá mise v New Yorku téměř každodenní svodky do ústředí (v dalším jen Svodka), posléze označené pořadovým číslem v daném roce, číslem jednacím a datem.

⁹ „Political Situation in Rwanda“, dopis RPF předsedovi RB OSN ze 6. ledna 1994. Příloha k našemu č. j. 1092/94. Soubor UN and Rwanda sice obsahuje nejrůznější dokumentaci z nejrůznějších zdrojů, nikoli však dokumenty RPF.

¹⁰ Telegram Dallaire mám v kopii ve svém archivu, ale nevím, že by byl kdy přetištěn vcelku. I tento telegram chybí v souboru UN and Rwanda. Obšírně ale o něm a o pozadí informací, z nichž čerpá, píše Melvern (*Melvern*, 2000, s. 91–92).

¹¹ Roli Marracka Goulinga, Brita, který v kritické době působil jako zástupce generálního tajemníka (Under-Secretary-General) pro politické záležitosti, jsem nikdy neporozuměl. Nesporně hrál při kontrole informací důležitou roli, ale např. ve své knize *Peacemonger* (London: John Murray, 2002), která se týká řady mírových operací OSN, o Rwandě naprosto ohlušujícím způsobem mlčí.

¹² Tato moje šarvátka s gensekem zaujala ve své době dvojici mladých dánských novinářů, kteří o ní obšírně psali (viz např. Burcharth, 1996).

¹³ Několik těchto zápisů mám ve svém archivu.

¹⁴ Toto neplatilo jen o prvních dnech, ale minimálně o prvních týdnech. „Během kritického období mezi 15. a 22. dubnem obdržel mluvčí ministerstva zahraničí Mike McCurry na každodenní tiskové konferenci jediný dotaz, týkající se Rwandy, a i ten se omezoval na bezpečnost příslušníků mírových sil OSN.“ (Albrighťová, 2003, s. 157.)

¹⁵ Technicky správně ovšem byla Belgie mocností poručenskou. Po 1. světové válce svěřila Liga národů někdejší německou kolonii Ruanda–Urundi ke správě Belgii. Belgická správa trvala do roku 1962, kdy se z tohoto území zrodily dva nezávislé státy, Rwanda a Burundi.

- ¹⁶ V dané době jsem ještě plně nechápal, že toto byla jemná klíčka, jak posvětit projednávání „domácích“ problémů v Radě. Byl-li domácí problém takový, že by například počtem emigrantů a uprchlíků ohrožoval nějakou sousední zemi, zmezinárodnil se, a tu už měla Rada i technický důvod se jím zabývat.
- ¹⁷ Delegation USA obdržela 15. dubna instrukci informovat Radu, že USA jsou pro „úplné, spořádané a co nejrychlejší stažení všech jednotek UNAMIR“. Instrukce pokračovala: „Náš nesouhlas se zachováním [jeho – K. K.] přítomnosti je pevný. Vychází z našeho přesvědčení, že Rada bezpečnosti má povinnost zajistit, aby mírové operace byly uskutečnitelné a aby příslušníci mírových jednotek nebyli záměrně stavěni do neřešitelných situací ani v nich ponecháváni.“ (Albrightová, 2003, s. 153.)
- ¹⁸ S/1994/470, datována 20. 4. Na stůl jsme ji ale dostali o den později.
- ¹⁹ Citát z recenze jeho knihy *Guns Over Kigali: The Rwandese Civil War – 1994*. Akkra: Woeli, 1997. Pod názvem *Genocide in Rwanda: Shame on the World* ji napsal Ibrahim A. Gambari, v inkriminované době nigérijský velvyslanec v Radě bezpečnosti. Recenze, kterou mám ve strojopise, byla vydána v *West Africa Magazine*.
- ²⁰ Text českého návrhu předsednického prohlášení RB OSN neexistuje v žádném oficiálním dokumentu, byl to ostatně vždy jen text pracovní.
- ²¹ Rada bezpečnosti se zabývá tisíci dokumentů, které vydala ta či ona mezinárodní organizace, nějaký členský stát, řídčejí i nějaká organizace národní. Aby se na ně dalo odkazovat, musejí se vždy napřed nějak dostat do „registračního systému“ OSN, do jeho evidence dokumentů. Nebývá to problém a děje se tak rutinně na návrh např. některého státu. Dokumenty nevládních organizací, o něž se opíralo naše povědomí o událostech ve Rwandě, se ale „do systému“ nedostaly a dostat je tam by bylo i obtížné.
- ²² Statut Mezinárodního trestního tribunálu byl podepsán teprve v červnu 1998 v Římě.
- ²³ Zpráva z cesty v srpnu 1994 je obsažena v dokumentu OSN č. S/1994/1039, z 9. září 1994. Zpráva z cesty v únoru 1995 je obsažena v dokumentu OSN č. S/1995/163, z 28. února 1995. Při této druhé cestě navštívila naše delegace členů RB i Rwandu (viz dokument OSN č. S/1995/164, z 28. února 1995).
- ²⁴ K Burundi jsem v Radě bezpečnosti vystoupil 28. 8. 1995 (viz ČR v RB, 1997, s. 79–80).
- ²⁵ Clinton se omluvil, ale jak v poslední době vychází najevo, US administrativní byla daleko lépe průběžně informována, než připustil prezident Clinton nebo i Madeleine Albrightová. Viz např. nedávno odtajněné dokumenty z US Národního archivu, <http://www.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB53/press.html>. (Viz též Powers, 2001.)
- ²⁶ Viz např. http://www.senaat.be/webdriver?Mival=index_senate&M=1&LANG=fr

Literatura

- Albrightová, Madeleine (2003): *Nejlepší ze všech možných světů*. Praha: Práh, 2003.
- Barnett, Michael (2002): *Eyewitness to a Genocide: The United Nations and Rwanda*. Ithaca – London: Cornell University Press, 2002.
- Burcharth, Martin (1996): *Tjekken der taler Boutros-Ghali imod [Čech, který nesouhlasil s Butrussem-Ghálím]*. Information (Kodaň), 7.–8. 12. 1996.
- Česká zahraniční politika: Česká republika v Radě bezpečnosti OSN 1994–1995 (cit. jako ČR v RB, 1997). Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1997.
- Dallaire, Roméo (2003): *Shake Hands with the Devil: The Failure of Humanity in Rwanda*. Random House of Canada, 2003.
- Des Forges, Alison (1999): *Leave None to Tell the Story: Genocide in Rwanda*. New York: Human Rights Watch, 1999.
- Kapuściński, Ryszard (2003): „Přednáška o Rwandě“ v Eben. Praha: Mladá fronta, 2003.
- Melvern, Linda R. (2000): *A People Betrayed: The Role of the West in Rwanda's Genocide*. London – New York: Zed Books Ltd, 2000.
- Powers, Samantha (2001): *Bystander to Genocide: Why the United States Let the Rwandan Tragedy Happen*. Atlantic Monthly, září 2001.
- Prunier, Gérard (2002): *The Rwanda Crisis: History of a Genocide*. London: Hurst and Co., 2002.
- Report of the Independent Inquiry into the Actions of the United Nations during the 1994 Genocide in Rwanda (1999). OSN: 1999.
- Smyth, Frank (1994 a): *Arming Rwanda*. Human Rights Watch, leden 1994.
- Smyth, Frank (1994 b): *French Guns, Rwandan Blood*. New York Times, 14. 4. 1994.
- The United Nations and Rwanda, 1993–1996 (cit. jako UN and Rwanda, 1996). X. svazek tzv. série Modrých knih OSN. OSN, 1996.

Dokumenty

- Dokument OSN č. S/PV.3326.
- Dokument OSN č. S/PV.3377.
- Dokument OSN č. S/1994/1039, z 9. září 1994.
- Dokument OSN č. S/1995/163, z 28. února 1995.
- Dokument OSN č. S/1995/164, z 28. února 1995.
- Svodka (bez vlastního pořadového čísla), z 9. 1. 1994, č. j. 1092/94-Va.

- Svodka č. 2/94, č. j. 1016/93 (sic), ze 4. 1. 1994.
- Svodka č. 58/94, č. j. 2424/94, ze 7. 4. 1994.
- Svodka č. 59/94, č. j. 2437/94, z 8. 4. 1994.
- Svodka č. 60/94, č. j. 2438/94, z 10. 4. 1994.
- Svodka č. 61/94, č. j. 2469/94, z 11. 4. 1994.
- Svodka č. 65/94, č. j. 2546/94, ze 16. 4. 1994.
- Svodka č. 69/94, č. j. 2603/94, z 20. 4. 1994.
- Svodka č. 72/94, č. j. 2657/94, z 25. 4. 1994.
- Svodka č. 73/94, č. j. 2674, z 26. 4. 1994.
- Svodka č. 76/94, č. j. 2721/94, z 29. 4. 1994.
- Svodka č. 85/94, č. j. 2950/94, ze 17. 5. 1994.

Příloha

Návrh předsednického prohlášení ke Rwandě, který předložila Česká republika v Radě bezpečnosti během neformálních konzultací 28. 4. 1994

Rada bezpečnosti je naprosto zděšena a zhrozena z nekončícího proudu zpráv o nevybíravém vraždění nevinných civilistů v Kigali a na různých dalších místech ve Rwandě. Konstatuje, že podle spolehlivých informací, které Radě tlumočil generální tajemník OSN ve své zvláštní zprávě, rozpoutali současnou vlnu zabíjení řádící příslušníci Prezidentské gardy, k nimž se připojily prvky Rwandských vládních sil (RGF), nad nimiž prozatímní vláda, ustavená 8. dubna, nebyla schopna uplatnit svou autoritu. Řádící vojáci RGF jsou též odpovědny za brutální vraždy premiérky Agathe Uwilingiyimanové a několika dalších ministrů prozatímní vlády, která vzešla z úvodní fáze uplatňování Arushských dohod, jakož i za smrt deseti příslušníků belgického kontingentu, sloužícího v UNAMIR.

Kromě informací generálního tajemníka zvážila Rada bezpečnosti i informace všeobecně uznávaných nevládních organizací. Veškeré tyto informace ukazují jedno: hrůzy vražedných polí Rwandy mají jen málo předloh v nedávných dějinách světa. Rada bezpečnosti znovu potvrzuje, že systematické vybití kterékoliv etnické skupiny se záměrem ji úplně či částečně vyhladit představuje akt genocidy, jak ji definují příslušná ustanovení mezinárodního práva.

Rada bezpečnosti poukazuje na to, že genocida nemůže být trpěna či tolerována, tím méně ospravedlňována, za žádných okolností: a to ani občanskou válkou, ani smrtí vedoucího představitele, ať ji provázejí sebepodezřelejší okolnosti, ani uplynulými dějinami. Rada dále poukazuje na existenci důležitého souboru mezinárodního práva, které se vztahuje na lidi z genocidy obviněné.

Rada bezpečnosti varuje prozatímní vládu Rwandy, že nese odpovědnost za to, aby okamžitě přitáhla uzdu a ukáznila všechny elementy RGF a Prezidentské gardy, jež jsou za brutality odpovědny. Rada vyzývá prozatímní vládu Rwandy, aby zajistila, že se kterákoliv skupina, organizace, hnutí, polovojenská jednotka či jednotlivec pod její kontrolou zdrží všech aktů genocidy proti kterékoliv části rwandského obyvatelstva. Rada také vyzývá prozatímní vládu Rwandy, aby prošetřila všechny akty genocidy a přísně potrestala ty, kteří jsou za ně odpovědny. Rada dále vyjadřuje naději, že síly, které se v současné době staví RGF a Prezidentské gardě na odpor, se neuchýlí k obdobným protiopatřením.

Pramen: Převzato z: Česká zahraniční politika: Česká republika v Radě bezpečnosti OSN 1994–1995. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1997, s. 71–72.